

NERIJUS STASIULIS

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Lietuva
Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania

ARISTOTELIO FILOSOFIJOS STRUKTŪRA M. HEIDEGGERIO MĄSTYME

The Structure of the Philosophy of Aristotle in the Thinking of M. Heidegger

SUMMARY

The aim of the article is to outline the main characteristics of the connection between Martin Heidegger's thought and Aristotle's philosophy. Heidegger finds in Aristotle's texts the example of presence as the thinking of unconcealment. The structure of the argument between Aristotle and Antifon becomes the paradigm for the argumentative relation between the conceptions of Heidegger and René Descartes. Both the destiny of Being which has now been revealed via Cartesian philosophy and the possibility of the new thinking of Being is derived from the philosophy of Aristotle, to wit – from the twofold possibility of reading its structure. The new thinking of Being is linked precisely to the thinking of presence as unconcealment, which coincides with the *eigentlich* Being. The relation of Heideggerian-Aristotelian philosophy to the Cartesian paradigm is understood via the structure of the Greek distinction between *alētheia* and *pseudos*.

SANTRAUKA

Straipsnis skirtas nusakyti Martino Heideggerio mąstymo ir Aristotelio filosofijos santykio pagrindinius bruožus. Heideggeris Aristotelio tekstuose randa prezencijos kaip išslaptinimo mąstymo pavyzdį. Aristotelio ir Antifono ginčo struktūra tampa paradigma Heideggerio ir René Descartes'o sampratų ginčo santykiui. Ši paradigma yra praturtinama būties istorijos dimensijos. Tiek per karteziškąją filosofiją susiformavęs nūnai atsiskleidęs būties likimas, tiek naujo būties mąstymo galimybė kildinama iš Aristotelio filosofijos, tiksliau – iš dvejopos galimybės perskaityti jos struktūrą. Naujas būties mąstymas siejamas būtent su prezencijos kaip išslaptinimo mąstymu, sutampančiu su *eigentlich* būtimi. Haidegeriškai-aristoteliškoje filosofijoje jos pačios santykis su karteziškąja paradigma suprantamas perimant graikiškosios skirties tarp *alētheia* ir *pseudos* struktūrą.

RAKTAŽODŽIAI: Aristotelis, autentiška būtis, Descartes'as, Heideggeris, prezencija.

KEY WORDS: Aristotle, authentic being, Descartes, Heidegger, presence.

IŽANGA

Vakarų mokslas – nuo fizikos iki gramatikos – remiasi Aristotelio filosofijoje suformuluota struktūra. Todėl ji kartu yra ir mūsų epochos ontologinis pagrindas. Heideggeris mūsų epochą apmąsto ontologiškai, ir tai kreipia jį Aristotelio tekstų analizės link. Heideggerio santykis su Aristotelium yra kaip fenomenologo su fenomenologu: pirmasis antrojo filosofiją skaito fenomenologiškai ir kaip fenomenologinę¹. Šis skaitymas savaime yra ir hermeneutinis, nes Aristotelio filosofijoje glūdinti fenomenologija yra graikiškojo *Dasein* struktūros aprašymas. Trečias – ir svarbiausias – dalykas, siejantis Heideggerį ir Aristotelį, yra būties mąstymas: Aristotelio fenomenologija yra graikiškojo būties atvėrimo struktūros aprašymas. Tai, kaip graikams – mąstytojams – pasirodo būtis, lemia vakarietiškojo *Dasein* iki pat šių dienų. Anot Heideggerio, vakarietiškojo *Dasein* sklaidą nuo klasikinės Graikijos laikų iki pat šiandienos, nepaisant visų minties pokyčių ar veikiau per juos, lėmė tai, kaip būtis pasirodė graikams,

arba kaip graikams tai įsikalbino. Ši sklaidą – tai būties istorija. Apmąstyti mūsų epochą ontologiškai – tai apmąstyti ją būties istorijos požiūriu, t. y. lokalizuoti ją būties istorijoje. Anot Heideggerio, mūsų epochą apibūdina tai, kad būtis yra apleidusi esinius, o taip yra todėl, kad pagaliau po ilgo ir lėto šimtmečių ir net tūkstantmečių vyksmo visiškai išryškėjo mus apibrėžiantis graikiškojo mąstymo bruožas – būties užmarštis. Tiksliau, tai, kad nebuvo aiškiai įvardytas būties skirtumas nuo esinio: nors implicitiškai jis buvo esmingas graikų filosofijai! Todėl Heideggerio mąstymo uždavinys esąs parodyti šį būties ir esinio skirtumą. Jis tai padaro žengdamas nuo dabartinio *Dasein* struktūros prie Aristotelio filosofijoje pasirodančios struktūros, o nuo jos – prie graikiškojo *Dasein* struktūros ir kartu pagaliau prie pirmųjų („ikisokratiškųjų“) graikų mąstytojų. Šių kalboje būtis pasirodo kaip būtis, o ne esinys. Šios kalbos ontologinis vertimas ir yra *Wiederholung*² bei yra *kito mąstymo* turinys.

1.

Anot Heideggerio, Aristotelio filosofijoje yra sakomas graikiškasis *Dasein*, kylantis iš graikiškosios prezencijos (*das Anwesen, die Anwesenheit*) patirties. Šios patirties sakymas apibrėžia graikų filosofiją apskritai, todėl suprasti Aristotelio tekstus – tai gauti prieigą ir prie graikų filosofijos apskritai supratimo. Parmenidas, Platonas, Aristotelis mąstę tą patį ir tik skirtingai tai pasakę: „ἐνέργεια ir ἐντελέχεια atvėrimas rimtai atlieka tai,

ko norėjo Platonas ir Parmenidas. Reikia ne sakyti nauja, bet sakyti tai, ką senieji jau pasakė“ (Heidegger 1993: 329). Pasakytų cikle, skirtame aptarti Platono filosofijos struktūrą remiantis dialogu „Sofistas“, pirmiausia analizuojama Aristotelio filosofija ir kartu suformuluojamas metodologinis principas: pradėti nuo aiškesnio ir pereiti prie mažiau aiškaus. Šį principą Heideggeris vadina „senu hermeneutikos principu“ (Heidegger

1992a: 11). Taigi nuo Aristotelio – prie Platono, o nuo Platono – prie ankstyvojo graikų mąstymo.

Tai, kad visi graikų filosofai mąsto *Tą Patį*, nėra savaiame suprantama. Rodos, vieno filosofo mintys ne tik skiriasi nuo kito, bet ir prieštarauja joms. Tačiau neprieštaringumo, arba tapatumo, kriterijus negali būti formaliai taikomas pačiam tapatumo principui. Ankstyvasis graikų mąstymas sako patį tapatumą. Kita proga Heideggeris nurodys, kad tapatumą kaskart *reikia* išsakyti skirtingai (plg. Heidegger 1984a: 74). Logikos destrukcija yra būtina sąlyga, kad būtų tariamas pirminis *Logos*. Būtent *Logos* yra *To Paties* sakymas, bendras tiek Heideggeriui, tiek ankstyvajam graikų mąstymui.

Anot vokiečių filosofo, Aristotelis „tik radikaliau, moksliskiau suformuoja“ (Heidegger 1992a: 11–12) tą patį, ką jam įteikė jo mokytojas ir ką skirtingai sakė kiekvienas graikų mąstytojas. *Ousia* reiškia prezenciją – *aei*, t. y. *dabartiškumą, visadumą* (plg. Heidegger 1979c: 339): tai, kas visada pasilieka, visada yra dabar, nors ir eina laikas, arba vyksta kaita. Ją Heideggeris dar vadina *ständige Anwesenung*. Vėliau aristoteliškasis prezencijos sakymas pamiršo savo ištaką, be to, buvo išverstas į lotynų kalbą ir patyrė virtualinę „nuotykių“ krikščioniškojoje bei moderniojoje-matematinėje mintyje.

Būties sakymo *Wiederholung*, lokalizuotas būties istoriškajame atsivėrime, yra analogiškas *eigentlich* asmeninės būties momentui, *Augenblick*. Abu jie reiškia, jog nuo būties apleisto esinio ir nuo savo esmę užmiršusios kalbos pereinama prie esinio kaip būties fenomeno ir kalbos kaip būties tiesos namų. Kaip *eigentlich* egzistencija nėra (*das*) *Man* pa-

neigimas, atitrūkimas nuo jo ar pan., bet jo *išsaugojimas*, taip ir metafizikos kalbos destrukcija yra jos ontologinė implozija, kuria *išsaugomas* prezencijos sakymas.

Koks, tiksliau, yra *Man* ir *Eigentlichkeit* santykis? Heideggerio egzistencializmas yra fenomenologija: tikrovė mums reiškiasi kaip fenomenas. Viena iš fenomeno prezencijos egzistencinių struktūrų yra ta, kad fenomenas visada jau yra interpretuotas ir pasirodo per kalbą. Be to, fenomenas visada jau reiškiasi per būties „pasaulyje“ ir būties „su“ (o ne grynai privačiai) struktūrą. Tad būties prezencija yra duota tam tikrai bendruomenei per kalbą. Trečia, fenomenas gali būti būties apleistas esinys arba būties švytėjimas, tad prezencija pasirodo per bendruomenei duotą kalbą, kuri turi dvi galimybes: būti būties saugykla arba tai, ką būtis apleidusi. *Man* savaiame neturi neigiamos reikšmės, o tik žymi pirminę fenomeninę duotį kaip šią dvejetainę galimybę. Pavyzdžiui, *Man* charakterizuoja *Gerede*: tai nėra „tauškalai“ ar „šnekalai“, o pažodžiui, paskalos, gandai – Heideggerio vartosenoje šiuo žodžiu fiksuojamas tas struktūrinis momentas, jog *Man* kalba, kurioje iš lūpų į lūpas perduodama tai, kas ir kaip *sakoma, manoma*, turi dvejetainę galimybę. Joje originalus šios kalbos šaltinis, būtis, gali pasimesti, arba ji gali imploduoti į savo šaltinį ir tarti tiesą. Būties *Eigentlichkeit* priklauso ne mano pasirinkimui, o būties tiesai. Mano egzistencija yra *eigentlich* tik tiek, kiek *eigentlich* perimu *Man* kalbą ir kartu su ja imploduodamas ištakos link tariu tiesą. *Man*, kuriame dalyvauja Heideggeris, yra, siauriau imant, vokiškoji bendruomenė ir, plačiau, Vakarų istorinė bendruomenė.

Das Man kalba, kuria kalba mūsų epocha, yra Aristotelio suformuluota kalba. Todėl galimas *uneigentlich* ir *eigentlich* kalbėjimas šia kalba ir Aristotelio skaitymas. Heideggeris pateikia „autentišką“ Aristotelio filosofijos skaitymą ne ta prasme, kad atkuria faktiškai teisingą šios filosofijos traktuotę (ar teisingesnę palyginti su alternatyvomis), ir ne ta prasme, kad prikelia Aristotelio filosofiją iš praeities kapo ir pritaiko ją nūdienai. Juk būties istorija yra ne tik diachroniška, bet ir sinchroniška: mąstymas yra ten, kur įvyksta būties prezencija. Aristotelio filosofijoje pastaroji vadinama *ousia*, o Heideggerio – *Dasein*. Heideggeris aiškiai tapatina *ousia* ir *Dasein* (Stasiulis 2014: 66).

Todėl dvi būties istorijoje pasirodžiusias *ousia* raiškas – modernųjį subjektą, apibrėžiantį „pasaulėvaizdžio metą“ ir *Gestell* charakterizuojamą epochą, bei *Dasein* kaip būties piemenį – laikome atitinkamai *uneigentlich* ir *eigentlich* prezencijos pavidalais.

Heideggerio mąstyme karteziškoji filosofija, galilėjiškoji matematizuota fizika, kauzalumo supratimas (Stasiulis 2019), formalioji („simbolinė“) logika, empirizmas bei pozityvizmas sugrįžta prie savo ištakos. Mat sutinkamai su aristoteliškuoju principu, kad rasti negalima be nykties (*genesis kai phtora*, t. p. žr. Heidegger 1977: 103–121), kita kalba galima tik pirmiausia atliekant *uneigentlich* kalbos destrukciją.

2.

Modernusis *obiectum* reiškia tai, kas yra *numesta priešais* pažįstančiojo sąmonę. Vokiškai jis vadinamas *Gegenstand* – tuo, kas yra priešais ir pastovu. Modernusis objekto supratimas reiškia antikinį prezencijos, *ständige Anwesenung*, supratimą. Objektas sakomas matematikos kalba. Matematinis tikrovės aprašymas moderniaisiais laikais yra galimas ir būtinas tik ir kaip tik todėl, kad būtis suprantama kaip pastovumas. Esminis skirtumas tarp šio pastovumo, arba tapatumo, *uneigentlich* ir *eigentlich* sakymo yra tas, kad *uneigentlich* supratime pastovumas reiškia belaikiškumą, o *eigentlich* supratime tapatumo struktūra yra laikiška. Prezencija, kaip sakėme, yra *dabartiškumas*, *visadumas*, tad jau yra suprantama iš laiko horizonto.

Istorinio posūkio galimybę suteikė Immanuelio Kanto transcendentalizmas,

kuriame apriorinės pažinimo formos duotos kartu apriorinėmis juslumo – erdvės ir laiko – formomis, t. y. objektas būtinai pasirodo laiko horizonte. *Būtyje ir laike* šį horizontą Heideggeris įvardija žodžiu *Bewegtheit* – judumas. Taip pat įvardijamas ir Aristotelio mąstymo horizontas: nors graikai būtų suprato rimties požiūriu, bet šis supratimas numanė *kinėsis* horizontą. Šį horizontą Heideggeris atpažįsta kaip laikišką intencionalumo struktūrą, kurią eksplikuoja analizuodamas Aristotelio mintį. Šią struktūrą pirmojoje *Būties ir laiko* pusėje aprašo *Zuhandenheit* analize, išskleidžiančia aristoteliškojo priežastingumo „transcendentalinius pamatus“, o *Vorhandenheit* nurodo *kinėsis* horizontą ignoruojančią prezencijos duotį. Kieselio požiūriu pats „Būties ir laiko projektas susiformuoja 1921–1924 m. fone nepaliaujamos egze-

gezės Aristotelio tekstų, ypač Nikomacho etikos Z, iš kurios išreikštai išvedami ikiteoriniai modeliai dviem [Būties ir laiko] skyriams: pirmajam, [kuriame analizuojamas *Zuhandenheit*] – ποιήσις [gaminimo] τέχνη [amatas], o antrajam, [kuriame mąstoma kaltė, ryžtas ir ekstatinis laikas] – πράξις [veiksmo] φρόνησις [praktinė įžvalga]“ (Kisiel 1993: 9). Itin svarbu, kad šie du skyriai santykiauja taip, kad antrasis pakartoja pirmojo mintį, tik jau tinkamesne būties struktūrai nusakyti kalba. Pirmajame skyriuje aprašomas *Vorhandenheit* išvestumas iš *Zuhandenheit*, t. y. prezencijos (būties) atvėrimas iš laiko horizonto – atskleidžiamas pats šis fenomenologinis faktas, o antrajame – šis faktas išskleidžiamas pateikiant jo ekstatinės struktūros deskripciją. Šitaip aristoteliškoji skirtis tarp teoriniu protu pagaunamo būties pastovumo ir praktiniu protu pagaunamo būties situatyvumo imploduoja į savo fenomenologinę ištaką – prezenciją, pasirodančią laiko horizonte. Ji ir esanti mąstymo turinys. Todėl *Būtyje ir laike nous*, per amžius buvęs nukreiptas į „belaikę amžinybę“, reiškia ekstatiskai-laikišką *Lichtung* (Kisiel 1993: 9). Pabrėžtina, kad kalbame ne apie posūkį nuo teorijos, kurios dalykas – objektas, prie praktikos, kurios dalykas – situacija, bet apie prezenciją (jai ši skirtis yra beprasmė).

Posūkis nuo *ousia* kaip *subiectum* bei *obiectum* prie *ousia* kaip *Dasein* remiasi graikiškąja skirtimi tarp prezencijos kaip *pasirodymo* ir prezencijos kaip *atrodymo*, t. y. *Man* kaip pirminės duoties, charakterizuojamos anksčiau minėta dvejopa galimybė. Cituojant Heideggerį, „tik atsižvelgiant į nepaslėpties ir atrodymo

(*Schein*) priešpriešą graikiškoji οὐσία esmė mums tampa pakankamai aiški“ (Heidegger 1979c: 270). Prezencija gali nususukti (*verkehr*t sich) į vien tik atrodymą, užuot išsaugojusi ne-klaidingumą (*Un-verkehrtheit*). „Atrodymą“ reiškia Aristotelio *pseudos*, ne-klaidingumą – jo *atrekeia* (ten pat: 270). Žodžio *kehren* vadiniais Heideggeris apskritai kalba apie *Dasein* judumą tarp tiesos (nepaslėpties) ir klaidos (atrodymo). Pavyzdžiui, *Būties ir laiko* poskyryje, skirtame *Befindlichkeit* deskripcijai, žodžiais *Ankehr* ir *Abkehr* kalbama apie *Dasein* atsisukimą arba nususukimą nuo savojo įmestumo, esmingo erdviškumui kaip *Dasein*. Manome, kad ir pats didysis Heideggerio filosofijos *Kehre* reiškia atsisukimą į kito mąstymo kalbą nuo karteziškosios metafizikos bei kartu nuo iš graikų paveldėtosios metafizikos kaip *Man*. *Dasein* charakterizuojanti našta (*Lastcharakter*), į kurią atsisukama arba nuo kurios nususukama, reiškia atsisukimo judesiui esminį sunkumą. Pasiremdamas graikiškąja skirtimi, Heideggeris karteziškajame erdviškume tarpstančią mūsų epochą supranta kaip *pseudos* – tokį būties išslaptinimą, kuris paslepia save kaip išslaptinimą (plg. 1992a: 235). Atsisukimo judesiui esminga suprasti, kad ši padėtis yra dėl pačios būties polinkio slėptis. Skaitant vokiečių filosofo tekstus matyti, kad nepaslėpties paslėpties – dvejopo išslaptinimo ir slėpties judesio – motyvas sieja ikisokratikų mąstymą, Aristotelio filosofiją ir jo paties mąstymą. Būtent nepaslėpties paslėptį, arba užmarštį, *Būtyje ir laike* reiškia *Man*.

Konkretesnės *Man* charakteristikos taip pat suformuluotos beskaitant Aristotelį. Viename iš ankstesniųjų tekstų,

skirtų fenomenologiniam Aristotelio filosofijos skaitymui, nepaslėpties ir paslėpties skirtis – tai skirtis tarp *sophia* (tikrojo matymo) ir *Neugier* (smalsulio), o ją iliustruoja skirtumas tarp dviejų *labiau / daugiau (mehr)* charakteristikų. Smalsulys siekia vis daugiau lengvų reginių, neapmąstytų žinių, o *sophia* apibūdinama sunkumu, našta, reikalinga nususukant nuo lengvų reginių prie esinio fenomeninės ištakos: kad esinys taptų labiau esantis. Sunkumas reiškia judumą, kaskart nusisukti nuo klaidos ir atsisukti į tiesą. Judesį šios link nurodo neigiamasis priešdėlis žodžiuose „Unverkehrtheit“, „atrekeia“, „alētheia“. Sunkus būties pasirodymo (išslaptinimo) judesys, kuriam reikia žmogaus kaip būties piemens, yra vadinamas *Augenblick*. Jis yra (*eigentlich*) *aei*. *Augenblick* sunkumo sampratos *Būtyje ir laike* prototipas – *heksis* ir *pathos* susietumas (Heidegger 1993: 191). *Augenblick*, orientuoto į nepaslėptį, egzistencialas Heideggerio filosofijoje yra aristoteliškojo *kairos*, orientuoto į *orthotēs* (*Richtigkeit*) (ten pat: 189), prasmės *Wiederholung*. Aristotelis ne kartą nurodąs tinkamo kairotinio išslaptinimo – *meson* radimo – sunkumą, dėl kurio veikimas, įšaknytą į *mesotēs*, yra retas (Eth. Nic. 1109a 26). Todėl ir tikroji filosofija esanti reta.

Būties išslaptinimas yra ekstatinis laikiškumas. Kaip ir Aristotelio etikoje, *eigentlich* laikiškumas *Būtyje ir laike* reiškia ne atsisakymą nuo *ἀει*, charakterizuojančio *ousia*, bet būtent būtį *aei* kaip *eigentlich* laikiškumą. Prisiminkime, kad originali graikiškojo *aei* reikšmė yra „dabar“, „visados“, o ne „amžinai“ ar, substantivuojant, „amžinybė“. Taigi *Da-*

sein būties esmė yra ne „nekintamumas“, o esmiškas laikiškumas: „Tokio esinio kaip *Dasein* visados [ἀεί] yra pakartojimo [*Wiederholung*] dažnumas (*das Öfter*)“ (Heidegger 1993: 191). Šis „dažnai“ esąs „tai, kas apibūdina *Dasein* laikiškumą“ (ten pat: 191). Dažnas į *orthotēs* orientuoto sprendimo priėmimas, anot Aristotelio, formuoja tinkamą *heksis*. *Heksis* galima suprasti kaip „įprotį“, atsirandantį dėl dažno veiksmo pakartojimo, dėl jo atlikimo vėl ir vėl laike kaip dabarčių sekoje, rutinos praktikavimo. Bet tokia empiristinė įpročio samprata, susijusi su moderniuoju proto, arba dvasios (*nous*), perinterpretavimu kaip intelekto galios (Heideggeris 2004: 61), nurodo tik rutinos praktikavimą, kuris, pabrėžia Heideggeris, kaip tik „sunaikina *Augenblick*“ (Heidegger 1993: 190).

Aristotelio teiginys, jog teisingam praktiniam sprendimui priimti reikalingi *empeiria* ir *chronos* (patyrimas ir laikas) (Eth. Nic. 1103a 15), nuskamba ne moderniosios empiristinės filosofijos bei neautentiškos laiko sampratos kontekste (Heidegger 1993: 190), bet ekstatinio *Dasein* laikiškumo horizonte (patirties ir laiko prasmės vienija ir *eigentlich* laikiškumą įvardijantis „*Zeitigung*“ (laikiškas esmės priėmimas): *Wiederholung* yra ateitiškas į save sugrįžimas (į savo esmę kaip buvimumą (*Gewesenheit*) (Heidegger 2006: 326). *Dasein* yra esmingas judumas tarp *Eigentlichkeit* ir *Uneigentlichkeit*, tarp nepaslėpties prisiminimo ir nepaslėpties užmaršties, tarp tiesos ir klaidos, todėl jam esąs esmingas aristoteliškasis *proairesis*, arba svarstymas, kurį Heideggeris vadina „savęs atvėrimo būdu“ (Heidegger 1993: 189).

Savęs atvėrimas gali būti išslaptinantis – atveriantis save kaip savęs atvėrimą, arba paslepiančias – paslepiančias save kaip savęs atvėrimą. Pastarasis – tai toks savęs atvėrimas, kuris paslepia paties savęs atvėrimo ir tiesos išslaptinimo reikmę. Būtent tai, anot Heideggerio, apibūdina ir karteziškąjį erdviškumo atvėrimą.

Iš čia periodu po *Būties ir laiko* kiek patikslinta termino „Dasein“ reikšmė: reikia būti ne subjektu, o „Dasein“, tai yra tokiu, kuris prisimena judumą tarp *Eigentlich* ir *Uneigentlich*, *alētheia* išslaptinimo reikmę. Būties istorijos nūdienu apibūdinama kaip valdoma subjektiškumo karteziškosios metafizikos prasme, kur karteziškasis subjektas – tai pastarą-

jį judumą užmiršęs aristoteliškojo (graikiškojo) *hypokeimenon* variantas (Heidegger 1977: 367).

Būties išslaptinimo reikmės prisiminimas *Būtyje ir laike* vadinamas norėjimaturėti-sąžinę (*Gewissenhabenwollen*). Sąžinės balsas suprantamas ne kaip apibrėžta veikimo maksima, bet kaip be galo bendras ir savaime neturiningas *es ruft*. Sąžinę Heideggeris supranta kaip jo būties mąstymo horizonte atliekamą aristoteliškojo *phronesis* ontologinį-etinį pakartojimą (*Wiederholung*). Ir atvirksčiai, apmąstydamas *phronesis* jau Aristotelis „susidūręs su sąžinės fenomenu“ (Heidegger 1992a: 56): ir jam, kaip ir *Būties ir laiko Dasein*, „sąžinė vėl ir vėl save praneša“ (ten pat: 56).

UŽSKLANDA

Šis judumas – tai Herakleito *polemos*. Tą patį judumo tarp nepaslėpties ir paslėpties motyvą ir nuorodą į sąžinę randame ir haidegeriškuosiuose ankstyvojo graikų mąstymo, kuriam gimininga esanti Aristotelio filosofija, aptarimuose. Vokiečių filosofas teigia, jog „tikrajam girdėjimui priklauso būtent tai, kad žmogus gali neišgirsti (*sich verhören*) [neišslaptinti], praklausydamas (*überhört*) tai, kas esminga (*das Wesenhafte*)“ (Heidegger 2000: 220). Žodis „praklausyti“ – neatlikti *Wiederholung* to, kas esminga, – *Būtyje ir laike* vartojamas analogiška ar identiška prasme: *Dasein* praklauso (*überhört*) ir neišgirsta sąžinės šaukimo atlikti *Wiederholung* to, kas esminga, kai jis pasilieka vien prie *Man*. Šis „paviršutinis“ prezencijos variantas siejamas ne tik su empiristiniu įpročiu, bet ir su karteziškosios metafizikos grindžiama technomokslinė-

„psichologine“ girdėjimo kaip juslinių dirgiklių surankiojimo samprata.

Aptardamas senosios *physis* prasmės aidą Aristotelio šio žodžio vartosenoje, Heideggeris Aristotelio ir sofisto Antifono pažiūrų skirtumą supranta kaip nesutarimą, numanantį jiems abiem bendrą graikiškąjį prezencijos suvokimą. Aristotelio pranašumas buvęs tas, kad jis, kitaip nei Antifonas, prezenciją suprato kaip išslaptinimą. Skirtumas ne tas, kad Aristotelis priešina sąvajį supratimą antifoniškajam: jis, Aristotelis, įtraukia į savo mąstymą Antifono doktriną taip, kad ši pasirodo kaip „bet kurios neesmės esmė“ (Heidegger 1979c: 298). Heideggeris seka šiuo Aristotelio pavyzdžiu: aristoteliškąjį mąstymą jis modifikavo taip, kad Aristotelio stiliumi apimtų ir karteziškąją filosofiją kaip ne-esmę (*Man*), priklausančią esmei.

Literatūra

- Heidegeris, M. 1992. Technikos klausimas. Vert. A. Šliogeris. *Martynas Heidegeris. Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis.
- Heidegger, M. 1977. Der Spruch des Anaximander (1946), *Gesamtausgabe. I. Abteilung: Veröffentlichte Schriften 1914–1970*. B. 5: Holzwege. Frankfurt am Mein: Vittorio Klostermann.
- Heidegger, M. 1979. Vom Wesen und Begriff des Φύσις, Aristoteles, Physik B, 1 (1939), Martin *Gesamtausgabe. I. Abteilung: Veröffentlichte Schriften 1917–1970*. Bd. 9: *Wegmarken*. Frankfurt am Mein: Vittorio Klostermann.
- Heidegger, M. 1984. Die Frage nach dem Ding. Zu Kants Lehre von den Transzendentalen Grundsätzen, *Gesamtausgabe. II. Abteilung: Vorlesungen 1923–1944*. Band 41: Die Frage nach dem Ding. Zu Kants Lehre von den Transzendentalen Grundsätzen. Frankfurt am Mein: Vittorio Klostermann.
- Heidegger, M. 1992. Platon: Sophistes, *Gesamtausgabe. II. Abteilung: Vorlesungen 1919–1944*. Bd. 19: Platon: Sophistes. Frankfurt am Mein: Vittorio Klostermann.
- Heidegger, M. 1993. Die Grundbegriffe der Antiken Philosophie, *Gesamtausgabe. II. Abteilung: Vorlesungen 1919–1944*. Band 22: Die Grundbegriffe der Antiken Philosophie. Frankfurt am Mein: Vittorio Klostermann.
- Heidegger, M. 2000. Logos (Heraklit, Fragment 50) (1951), *Gesamtausgabe. I. Abteilung: Veröffentlichte Schriften 1910–1970*. Bd. 7. Vorträge und Aufsätze. Frankfurt am Mein: Vittorio Klostermann.
- Heidegger, M. 2006. *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Heideggeris, M. 2004. Metafizikos įvadas. Vertė T. Sodeika. *Žmogus ir žodis* 6 (4): 45–63.
- Kisiel, Th. 1993. *The Genesis of Heidegger's Being and Time*. Berkeley and Los Angeles: California University Press.
- Sinclair, M. 2006. *Heidegger, Aristotle and the Work of Art: Poiesis in Being*. London: Palgrave Macmillan.
- Stasiulis, N. 2014. *Aristotelio filosofijos reikšmė Heideggerio mąstyme*. Vilnius: VU leidykla.
- Stasiulis, N. 2018. Dėl M. Heideggerio veikalo „Būtis ir laikas“ vertimo. *Logos-Vilnius* 96: 118–129.
- Stasiulis, N. 2019. The Transformation of Modern Causality in Heidegger's Thought. *Filosofija.Sociologija* 30(1): 27–36.

Nuorodos

¹ „Bet kokia pastanga tiesiog atskirti „paties“ Heideggerio darbą metafizikoje ir estetikoje nuo jo Aristotelio interpretacijos yra problemiška“ (Sinclair 2006: 2); „[Heideggeris] rado nepaprastą artimumą – tiek metodo, tiek turinio – tarp savo paties originaliųjų fenomenologinių tyrimų ir Aristotelio tekstų“ (Kisiel 1993: 228).

² Heideggerio terminai nėra verčiami, nes čia svarbi jų prasmė, o ne lietuviškasis atitikmuo. Vartojant kurį nors lietuviškąjį atitikmenį, prasmė netaptų aiškesnė, galbūt – netgi priešingai. Daugiau apie terminų vertimą žr. Stasiulis 2018.